

Усмена историја Заглавка

Бојан Ристић, *Заглавак, у усмоменама*. Књажевац: Народна библиотека „Његош“, 2016, 106 стр.

Велики је био уреднички напор Бојана Ристића, професора српског језика у Техничкој школи у Књажевцу, да у корицама једне књиге обухвати сећања на двадесет и два села Заглавка, од којих је већина данас на ивици опстанка. Актуелна теренска истраживања обављана у Заглавку и другим селима долине Тимока 2015–2016. године у оквиру пројекта *Чувари нематеријалне баштине тимочких говора* (чији је активни учесник и неуморни теренац био и аутор ове књиге – Бојан Ристић) показала су да је број становника у односу на податке из Пописа становништва из 2011. године данас скоро преполовљен. Утолико је документарна вредност ове књиге већа.

Уз уводни део, који потписује сам аутор, књига *Заглавак, у усмоменама* доноси и низ одабраних сећања на конкретна села. Грађу је аутор сакупио кроз разговоре са високообразованим саговорницима, који су вођени према отвореним упитницима. Да би добио низ тематски кохерентних наратива аутор је у упитник укључио осам питања која је требало да осветле географску целину Заглавка. Питања су формулисана тако да комбинују усмену историју сваког заглавачког села и породичну историју, али укључују и ставове интервјуисаних саговорника о депопулацији насеља и остављају место за њихове личне идеје о могућим начинима побољшања живота у савременом селу.

Већина Ристићевих саговорника, различитих занимања и различитих генерација, давно је напустила село о коме сведочи, а неки од њих данас, нажалост, више нису међу живима. Разговори су били вођени усмено и beleжени руком, а неки саговорници су већ написане одговоре послали аутору књиге. Логична последица таквог ауторског поступка је добијање прича и сећања различите дужине и делимично различитог садржаја.

Постојало је неколико начина да се сећања о селима поређају у целовит наратив. Бојан Ристић се одлучио да се руководи старошћу саговорника па је редослед насеља одређивала година њиховог рођења. Гласови окупљени у књизи говоре о следећим насељима: Берчиновац (Витомир Стевановић), Штрбац (Виобран Станојевић), Штитарац (Борислав Првуловић), Старо Корито (Бошко Јеленковић), Шарбановац (Жика Цветковић), Алдинац (Драган Цвејић), Горња Соколовица (Светлана Манчић), Кандалица (Бошко Милановић), Балинац (Ивица Милутиновић), Жуковац (Љиљана

Михајловић), Доња Каменица (Миодраг Крстић), Горња Каменица (Небојша Цветковић), Папратна (Витомир Милић), Трговиште (Зоран Ђорђевић), Причевац (Мића Вукић), Радичевац (Татјана Баковић), Градиште (Драган Минић), Репушница (Бобица Миливојевић), Дејановац (Дејан Крстић), Видовац (Јелена Петровић), Дрвник (Светлана Петровић) и Локва (Милан Николић).

Приређени наративи садрже драгоцене податке о свакодневном животу Заглавка, посебно у време Другог светског рата (са елементима усмене историје јер се Ристићеви саговорници сећају и неких историјских догађаја) и у периоду послератне обнове земље. У документарном смислу посебно су драгоцене сведочења о послератној колонизацији у Банат. Прилог Дејана Крстића садржи преглед актуелних етнолошких истраживања Заглавка, и шире, Тимочке крајине, знатно превазилазећи лично сећање на родно село Дејановац.

Окосница нарације у сваком разговору је тема расељавања у градове и одласка у иностранство. У складу са високим образовањем саговорника укључена су обавезно и сећања на сеоске школе и учитеље, на локалну сеоску привреду и сиромаштво, долазак струје, изградњу пута (у нека села телефонске линије никада нису уведене), али и на времена затварања школа, задружних домова, продавница.

Биографске приче се најчешће односе на лично образовање, школовање и каријеру, а када је о савременом тренутку реч, садрже размишљања о старачким домаћинствима и сећања на последње становнике села, људе након чије су смрти куће остајале празне. Будућност Заглавка Ристићеви саговорници виде у туризму, лову, пчеларству, сточарству, воћарству. Често су рационални, што би значило да нису оптимисти.

Ауторском руком Бојана Ристића ова сећања на некадашњи живот на граници Србије и Бугарске стилски су уједначена и опремљена кратком биографијом сваког од саговорника

Уводно поглавље, *Уместо увода: преглед историје Заглавка*, прати историју исељавања из Заглавка, кратко су описани одлазак на печалбу у Румунију, колонизација у Војводину после Другог светског рата и масовни одлазак у градове у периоду социјалистичке индустријализације. Изгледа да је процес одласка на рад у иностранство захватио је Заглавак у мањој мери у односу на друга тимочка насеља. Следи преглед постојеће литературе о Заглавку и представљање његових туристичких потенцијала.

Књигу у форми додатка прате и новинарски чланци о заглавачким селима Причевац и Радичевац, објављени у дневном листу *Вечерње новости: Старопланинско село Причевац опустело за последњих пола века. Цело село 42 душе* (2007), *У Радичевцу подно Старе планине преостало тридесетак кућа. Село које самује* (2003). Ту су и два чланка о селу Репушница, један објављен у *Илустрованој Политици* (1998) – *Деда Бора остао сам у селу, и*

други из часописа *FHM* (2007) – *Аветињска села: Репушница*. Књига је опремљена и одговарајућом библиографијом.

Ова, у техничком погледу веома добро урађена и одлично илустрована књига, још једно је вредно дело у оквиру импресивне издавачке продукције Народне библиотеке „Његош“ из Књажевца, посвећене делима локалне историје и културе. Објављена је као четврта у оквиру едиције Књажевачким крајем.

др Биљана Сикимић
Балканолошки институт САНУ, Београд
biljana.sikimic@bi.sanu.ac.rs